

Lucretius De natuur van de dingen – De rerum natura. Uitgegeven, vertaald, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Piet Schrijvers. Historische Uitgeverij, Groningen, 2008. 612 pp. ISBN 978 90 6554 4247, € 49,95.

SCRIVERIVS LVCRETIO CARO MONVMENTVM POSVIT

Het is dat Piet Schrijvers fraaie vertalingen van Vergilius' *Aeneis* en *Georgica* en van het werk van Horatius op zijn naam heeft staan, anders zou je denken dat hier sprake was van een levenswerk. In zekere zin is het dat toch, aangezien Schrijvers, in 1970 gepromoveerd op een proefschrift getiteld *Horror ac divina voluptas: études sur la poétique et la poésie de Lucrèce* en sindsdien internationaal erkend en befaamd Lucretius-kenner, zijn in de loop der jaren opgebouwde kennis terzake de 'Lucretius-Forschung' in dienst heeft gesteld van deze uitgave.

Het is een rijk boek. Het bevat een inhoudsopgave, een inleidend essay op het gehele werk ('Lucretius, dichter en propagandist', pp. 11-31), de Latijnse tekst op basis van de editie van Cyril Bailey (Oxford 1947) met gespiegelde vertaling van de zes boeken *De rerum natura* die elk van een aparte inleiding zijn voorzien, een register van namen, een bibliografie (die beknopt is, en waarop bijvoorbeeld de vertaling met inleiding en noten van Martin Ferguson Smith, *On the nature of things*, 2001, ontbreekt), een verantwoording, en een uitleidend essay dat ingaat op de Nederlandse Lucretiusreceptie ('Schildknaap en tolk van Epicurus. Lucretius in Nederland', pp. 536-612) — dat waar het zijn onderwerp betreft allesomvattend genoemd kan worden maar waarin curieus is dat op p. 602 sprake is van 'de wetenschappelijke inleiding bij de Lucretius-vertaling van Aegidius Timmerman', aangezien de onderhavige inleiding van de hand van Schrijvers zelf is; de vertaler Piet Schrijvers verwijst hier naar de wetenschapper P.H. Schrijvers zonder hem bij name te noemen...

Bij de beoordeling van de vertaling valt op dat Schrijvers, meer dan het geval was bij bijvoorbeeld zijn vertaling van Vergilius, dicht bij het Latijn van Lucretius is gebleven. De oorspronkelijke dactylische hexameter is in de vertaling evenwel niet gehandhaafd, volgens Schrijvers in zijn verantwoording (p. 533) "omdat ik in het Nederlands de ietwat overjarige dactylische hexameter alleen passend vind bij de ietwat overjarige vertelvorm van het epos. Ik heb gekozen voor de jambische zesvoeter en een beperkte mate van vrijheid inzake de plaats van de ritmische heffingen en het aantal lettergrepen". Hoewel men met evenveel recht en reden zou kunnen beweren dat de dactylische hexameter in het Nederlands ook zou passen bij een ietwat overjarig genre als het leerdicht, is de keuze uiteraard te respecteren.

De vertaling leest zeer prettig. Er zit natuurlijk wel eens een versje tussen dat men minder geslaagd zou kunnen noemen. Zo vind ik 'zij klagen dat zijzelf obscuur in slijk zich wentelen' als weergave van *ipsi se in tenebris volvi caenoque queruntur* (3.77) in het Nederlands niet zo geslaagd qua syntaxis en inhoud, maar hij is een kniesoor die daarop let op een totaal van 7415 hexameters. Ook weet ik niet of 'als sterke wijn in een mens is doorgedrongen' (3.476 evv.), men zeggen kan dat een tong daarvan gaat slissen (3.479), maar dat bezwaar wordt in het volgende vers (3.480: *nant oculi, clamor singultus iurgia gliscunt*) onmiddellijk goed gemaakt, wanneer alliteratie in het Nederlands de afwisseling van -c- en -g- in het Latijn weergeeft: dan 'zwemmen de ogen, groeien geschreeuw, gesnik, gevechten'. Soms wint de Nederlandse tekst aan helderheid ten opzichte van het Latijnse origineel, bijvoorbeeld in 6.498-502: 'Het is zeker dat uit alles vele waterdeeltjes | meereizen met de wolken en beide, zowel wolken | als het water in de wolken, zo gelijkelijk groeien | zoals ons bloed gelijkelijk met ons lichaam groeit | en evenzo ons zweet en ieder lichaamsvocht', waar bloed, zweet en lichaamsvocht op een lijn staan en met het lichaam meegroeien, terwijl in het Latijn *corpus cum sanguine crescit | sudor item atque umor quicumque est denique membris*. In de meer technische passages is Schrijvers sowieso op dreef, zoals in de passage over de positie die tijdens de seks door de vrouw moet worden ingenomen om de conceptie

succesvol te doen zijn en de doorgaans door hoeren juist bewust toegepaste techniek om zwangerschap te voorkomen, die in het verleden wel aanleiding heeft gegeven tot een verkeerde interpretatie van in het bijzonder de volgens Lucretius voor echtgenotes af te raden *modus operandi* (4.1263-1277). Een notoir probleem, Lucretius' gebruik van *anima* en *animus* in boek drie dat gaat over de dwaasheid de dood te vrezen, wordt door Schrijvers eenvoudig opgelost: "In mijn vertaling heb ik *anima* steeds vertaald met 'ziel' en *animus* met 'geest'" (Inleiding op boek 3, p. 186), wat niet helemaal waar is aangezien in 3.24 *animi pacem* met 'de rust van het gemoed' wordt weergegeven. Het hoogtepunt van boek 3, vers 830, wil ik u hier niet onthouden: *Nil igitur mors est ad nos neque pertinet hilum*: 'Dus raakt de dood ons niet, hij heeft geen vat op ons'. Ook het waarschijnlijk meest beroemde vers van het gehele werk, 1.101, dient hier geciteerd: *Tantum religio potuit suadere malorum*: 'Zozeer kon godsdienst leiden tot misdadigheid!'.

Zoals Lucretius de opvattingen van Epicurus in de eerste eeuw v.Chr. *salonfähig* heeft proberen te maken, zo heeft Schrijvers in de jaren 2006-2007 waarin hij aan zijn vertaling heeft gewerkt de inhoud van *De rerum natura* voor een Nederlandstalig publiek toegankelijk gemaakt en de plaats ervan in de literatuur- en cultuurgeschiedenis beschreven. Hier is een ontzagbare prestatie geleverd, waarvoor de Historische Uitgeverij de vertaler best had mogen eren door zijn naam op de kaft af te drukken. Schrijvers heeft voor de hem zo dierbare Lucretius een monument opgericht.

Michel Buijs